

Elnöki köszöntő
Az MTA Könyvtára alapításának 200. évfordulója alkalmából
(MTA KIK – 2026. március 17.)

Az univerzum (amelyet mások Könyvtárnak neveznek) végtelen. Olyan gömb, amelynek kerülete felfoghatatlan. Ab aeterno létezik. És benne az ember: utazó és könyvtáros.

Tisztelt Ünneplő Közösség! Tisztelt Könyvtáros Kollégák!
Kedves Munkatársak!

Bábeli könyvtár című írásában a 20. századi argentin író és filozófus, Jorge Louis Borges nagy kezdőbetűvel írja a „Könyvtár” szót. Jelképként használja. Univerzumként tekint a könyvtárra, amely végtelen. Folyosók, lépcsők, galériák és könyvespolcok véget nem érő rendszere. És mi – köztünk könyvtárosok is – utazók vagyunk benne.

Ez a jelkép találóan érzékelteti a mindenkori könyvtár szellemi természetét, méltóságát. Az ember végtelenre nyitott szívű lény. Értelmünkkel, szellemünkkel örök időktől fogva próbáljuk megérteni a körülöttünk lévő világot és benne önmagunkat, létezésünk célját. Keressük az igazságot. Tökéletlenül, de a teljesség felé törekedve.

Ennek a keresésnek, teljesség felé törekvésnek jelképei, kézzel fogható tárgyai a könyvek. A könyvtár tehát a végtelenre nyitott emberi szív és szellem látható jele. Aki könyvtárat őriz, gondoz és gazdagít, az a tökéletlen emberi mivoltunk mélyén is ott élő szellemi méltóságunk felett öröködik. Itt, a 200 éves Magyar Tudományos Akadémia 200 éves könyvtárában is.

Tavaly ünnepeltük a Magyar Tudományos Akadémia alapításának 200. évfordulóját, idén pedig könyvtára alapításának 200. jubileumát.

Történelmi tény, hogy Széchenyi országgyűlési felszólalása után pár hónappal, 1826. március 17-én gróf Teleki József harmincezer kötetes családi könyvtárát adományozta a Magyar Tudós Társaságnak és – őt idézve – *„a haza összes polgárainak használatára”*. Kronológiailag tehát előbb volt az Akadémia-alapítás, és azután történt a könyvtár-adományozás. Így azt gondolhatnánk, hogy az Akadémia alapítása hívta életre a könyvtár-adományozás gesztusát, szellemiségét. Ez azonban nem egészen így van. Sőt.

A Magyar Tudós Társaság létrejöttére valóban Széchenyi felajánlása teremtett anyagi alapot, ám a felajánlás pillanata egy hosszú ideje érlelődő szellemi folyamat csúcspontja volt. Már az 1700-as évektől kezdve gyakran felbukkant a Kárpát-medencében az akadémiai jellegű tudományszervezés gondolata. Apáczai Csere János, Pápai Páriz Ferenc, Bod Péter, Bél Mátyás, Bessenyei György, Révai Miklós és mások szellemi öröksége mind előkészítette Széchenyi tettét. Ők mind a nagy K-val írandó, végtelen és öröktől fogva létező „Könyvtár” gyarapítói voltak. Közéjük tartozik az erdélyi Teleki család is, amelyben évszázados hagyománya élt a hazai tudományos-művelődési törekvések pártolásának és a könyvgyűjtésnek. A marosvásárhelyi Teleki Téka, az európai könyvkultúra egyik leggazdagabb erdélyi gyűjtőhelye 1802-ben nyílt meg közkönyvtárként az alapító, Teleki Sámuel szándéka szerint – idézem – *„...a Tudományoknak nemzetemben s hazámban előmozdításokra”*. Az akadémiai könyvtár alapítója és az Akadémia első elnöke, gróf Teleki József felajánlásával családja szellemi örökségét folytatta. Hiszen már édesapja, Teleki László is azzal a szándékkal

gyarapította az ő apja, Teleki József nagyapa által ráhagyott családi könyvtárat, hogy az majdan egy tudós akadémia hasznára váljék.

Nemcsak az igaz tehát, hogy az Akadémia alapítása nélkül nem lenne akadémiai könyvtár, hanem az is, hogy az Akadémiát és könyvtárát létrehozó szellemiség, a nagy K-val írandó „Könyvtár” nélkül sem lenne Akadémia. Hiszen miért lenne? Miért kéne egy, a tudományokat összefogó, azokat magyar nyelven művelő és a közjó szolgálatába állító intézménynek léteznie, ha nem létezne az a szellemiség, amely a tudományokat létrehozza, és amelynek jelképe az öröktől fogva létező, végtelen Könyvtár? Amely a magyar művelődéstörténet korábbi évszázadaiban is élt és működött.

Kedves Könyvtáros Közösség! Kedves Munkatársak!

A könyvtár léte emberi mivoltunk következménye, a végtelenre nyitott emberi szív és szellem méltósága, tehát szükségessége megkérdőjelezhetetlen. Mégis, a könyvtár mint intézmény szükségessége már sokszor megkérdőjeleződött. És joggal hihetjük, hogy ez a megkérdőjeleződés korunkban csak fokozódhat, amikor életünk egyre több síkon az online térben zajlik. Sokak szerint azonban most van a könyvtárra igazán nagy szükség, számos okból:

A könyvtár az írott örökség őrzője, így a kéziratoké is. A kéziratok egyediek, reprodukálhatatlanok, és nem csupán önmagukat jelentik. Tartalmuk vagy írójuk révén kultikus képzetek kötődnek hozzájuk. A kéziratoknak identitásformáló, közösségmegtartó erejük van, amire meggyőző példa a székház 3. emeletén látható *200 év kincsei* című kiállítás hatalmas vonzereje is.

A teljes örökségre építő európai gondolkodás szerint minden helyzetben tanulhatunk régiek válaszaiból, és a mögöttük rejlő megfontolásokból. A generációk tudásának ez a szerves egymásra épülése nem lehetséges az örökségi elemek – köztük kiemelten a nyomtatott könyvek – megőrzése nélkül.

Megőrizni azonban nem elegendő. Amikor megőrzünk valamit, tudnunk kell azt is, hogy mi az, amit őrzünk. Örökségünket tehát fel kell dolgozni. A fel nem dolgozott, vagyis a metaadatokkal, elemző leírásokkal nem kísért dokumentumok egy idő után nem tudnák betölteni identitásformáló, közösségmegtartó szerepüket. Az idő múlásával egyre kevésbé értenénk őket, nem ismernénk szellemtörténeti kontextusukat, és így egyre kevésbé tudnák betölteni közvetítő szerepüket a nemzedékek között. Mindez rávilágít arra, hogy a könyvtár tudományos műhely is. A digitális világ számos előnyt, kényelmi szolgáltatást nyújt a szövegekhez való hozzáférésben, ugyanakkor új feladatokat is ad. A digitális dokumentumokból is építeni kell a gyűjteményt, a digitális tartalmak is megnevezést, leírást, rendszeralkotást igényelnek. Ráadásul a digitális állomány a mesterséges intelligencia tanítója! Nem mindegy – sőt szellemi jövőnket tekintve életbe vágó –, hogy mire és milyen szakmai hitelességgel tanítjuk a mesterséges intelligenciát. Ezért is különösen fontos a digitális állományban az egyes elemek pontossága, a technológia jó megválasztása és változásainak folyamatos nyomon követése. Az MTA Könyvtár és Információs Központ ezen a téren is kiváló munkát végez.

A könyvtár közfeladatokat ellátó intézmény, az Akadémia Könyvtára kiemelten az. A nemzeti tudományos bibliográfiával – vagyis a Magyar Tudományos Művek Tárával –, valamint nemzeti licencek vásárlásával,

az elektronikus tudományos tartalmakhoz hozzáférést biztosító Elektronikus Információs szolgáltatás Nemzeti Programmal, az EISZ-szel az Akadémia Könyvtára a magyar tudományos élet bázisa, és az Akadémia jelentős támasza.

Az Akadémia köztestületének és a könyvtárnak az együttműködése stratégiai szempontból is gyümölcsöző. Egyrészt növeli az MTA társadalmi láthatóságát, másrészt a könyvtár által szervezett közösségi tudományos események összekapcsolják a tudósokat és a valós civil társadalmi rétegeket. Az Akadémia Könyvtára és Levéltára igazi segítője a tudós köztestületnek. A jubileum két évében ennek legmeggyőzőbb bizonyítéka az, ahogy az MTA200-rendezvényeket és az osztályhónapokat a könyvtár gazdag anyagával és munkájával folyamatosan segítette és segíti.

Az MTA Könyvtár és Információs Központ azért sikeres és *hiteles*, mert a rendszeres, pontos és aprólékos munkák elvégzésétől a tudományos életben való aktív részvételig minden tevékenységi formáját a gyűjteményére, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárára és Levéltárára koncentrálja. Azért vállal felelősséget, ami az övé. Azt a munkát látja el felelősen, ami az ő felelősségi körébe tartozik. Így tölti be szerepét az egész nemzeti és emberi közösség javát szolgálva.

Az MTA Könyvtár és Információs Központ mint szakmai és emberi közösség szellemiségét pedig leginkább talán az fejezi ki, hogy a nyugdíjas munkatársak is szívesen visszajárnak, dolgoznak, pluszmunkát vállalnak. Ők és a könyvtár önkéntesei pedig akár térítés nélküli munkákat is végeznek, hogy segítsék a napi teendők ellátását, és így a tudós közösségnek ne kelljen késedelmet szenvednie saját munkájában.

Kedves ünneplő Közösség! Tisztelt Könyvtáros Kollégák!

A közelmúltban a könyvtár és az Akadémia életében megható eseménynek voltunk tanúi és megajándékozottjai. Átvehettük Rozsonдай Marianne és Rozsonдай Béla könyvadományát. A Collectio Rozsondaiana átadásának ünnepén Rozsonдай Marianne elmondta, hogy ajándékuk története lélekben évtizedekkel korábbra nyúlik vissza. Ahhoz a pillanathoz, amikor megérintette őt a székháznak készült szőnyeg története.

Rozsonдай Marianne könyvtáros gyakornokként kezdett itt dolgozni. Első munkanapjai egyikén megmutatták neki azt a szőnyeget, amelyet asszonyok százai szőttek az Akadémiának. Abban az időben ugyanis, amikor az Akadémia székháza közadakozásból megépült, asszonyok pénz fölött még nemigen rendelkeztek. Így ők önmagukat, munkájukat adták adományként. Egy-egy asszony csupán a szőnyeg egy kis részletét készítette el, és az összeillesztett részletekből állt össze később a teljes szőnyeg. Ezek az asszonyok azt adták, amijük volt. Rozsonдай Marianne-t idézve: „beleszőtték a szívüket”.

Önök mindennapi munkájukkal valami hasonlót tesznek. Beleépítik szívüket, önmagukat – gróf Teleki József szavait idézve – „a haza összes polgárainak hasznára” adományozott könyvtárba. És ezzel őrzik és belülről gazdagítják azt az öröktől fogva létező, nagy „K” betűvel írandó Könyvtárat is, amely a végtelenre nyitott szívű és szellemű ember életének színtere, szellemi méltóságunk egyik jelképe.

Köszönetet mondok Önöknek mindezért – és méltó, boldog ünneplést kívánok!